

УДК 372.8=161.2+378.147

Вімерт Іван Іванович,

викладач,

Хома Тетяна Василівна,

кандидат педагогічних наук, викладач,

Мукачівський кооперативний торговельно-економічний коледж, м. Мукачево

МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ЗВ'ЯЗКИ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ОСНОВ ФІЛОСОФСЬКИХ ЗНАТЬ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В УМОВАХ КОЛЕДЖУ

У статті розглядається специфіка викладання дисципліни «Основи філософських знань» у коледжі. Проаналізовано мету, завдання вивчення курсу, зміст розділів та тем. Надано оцінку важливості міждисциплінарних зв'язків, що мають місце у процесі вивчення філософії. Досліджено її взаємозв'язок з українською мовою та українською літературою. Наведено окремі теми з означених дисциплін, що дали змогу показати реалізацію міждисциплінарних зв'язків.

Ключові слова: професійна підготовка, міждисциплінарні зв'язки, основи філософських знань, українська мова, українська література.

Постановка проблеми. Закони України «Про вищу освіту», «Про освіту» визначили мету і завдання підготовки майбутніх фахівців у конкурентному середовищі. Діяльність вищих навчальних закладів повинна бути спрямована на формування компетентностей, на якісно кращий рівень фахової підготовки майбутніх спеціалістів, формування інтелектуального потенціалу української нації та всебічний розвиток особистості як найвищої цінності суспільства. Вона повинна відповідати викликам часу, втілювати нові вимоги, тенденції до вибору принципів, методів, прийомів, засобів професійної підготовки.

Здатність до творчого мислення, опанування ґрунтовними вміннями й навичками, усвідомлення ролі обраної професії в соціумі забезпечує конкурентоспроможність випускників ВНЗ на ринку праці.

Але жодна навчальна дисципліна в умовах коледжу сама по собі неспроможна сформувати професійну компетентність майбутнього фахівця. Лише викладання на основі міждисциплінарних зв'язків (чи інтеграцією дисциплін) може виконати такі основні функції навчання: освітню, розвиваючу, виховну, фахову, методологічну та інші. Методологічна функція полягає в тому, що тільки на їх основі можливе формування у студентів коледжу сучасних уявлень про природу, її цілісність, розвиток суспільства, так як міждисциплінарні зв'язки сприяють відображенню в навчанні методології сучасного суспільствознавства, яке розвивається по лінії інтеграції ідей і методів з позиції системного підходу до пізнання процесів.

Міждисциплінарні зв'язки формують такі освітні якості студентів, як: системність, глибина знань, усвідомленість, гнучкість. Сьогодні мають місце певні суперечності між діями викладача (викладання навчальної дисципліни, професіоналізації навчання, висунення проблемних питань для дослідження) і вимогами сучасного ринку праці. Вважаємо, що основою професійної компетентності є оволодіння інтегративною системою змісту освіти у всій його повноті, орієнтація у суміжних галузях діяльності, висока культура спілкування, розуміння тих процесів, що мають місце у суспільстві. Наше дослідження показало, що ще недостатнім є вивчення питання щодо міждисциплінарних зв'язків під час викладання філософії в коледжі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема міждисциплінарних зв'язків не є новою у педагогічній та методичній літературі. Проте її актуальність є зрозумілою, якщо брати до уваги, що міждисциплінарні зв'язки: по-перше, є опорою, фундаментом для повноцінного сприйняття і розуміння нових знань; по-друге, дають змогу узагальнювати і систематизувати досвід, який є у наявності, і, по-третє, забезпечують повноту знань. Означене питання досліджувалося науковцями в різних напрямках: загальнотеоретичні питання у дидактиці вищої школи (А. Алексюк, Я. Болюбаш, Т. Бугеря, В. Гладуш, С. Вітвицька, В. Максимова, М. Фіцула та ін.); сутність та типологія міжпредметних зв'язків (Н. Лошкарєва, В. Максимова, Є. Мінченков, В. Монахов, В. Паламарчук, Н. Петренко та ін.); роль міжпредметних зв'язків у

підготовці майбутніх фахівців (Л. Демінська, Г. Жара, Н. Захарова, О. Міщенко, О. Савченко та ін.).

За словами В. Гладуш, «процес формування особистості студента має цілісний характер, тобто всі функції, властивості та якості людини розвиваються комплексно, утворюючи цілісну систему. Зазначена закономірність зумовлює органічну єдність усіх структурних компонентів педагогічного процесу, комплексний підхід до всієї навчально-виховної роботи [2, с.50]».

Відповідно до сучасних тенденцій розвитку суспільства викладання навчальної дисципліни «Основи філософських знань» повинно сформувати у студентів філософське мислення як структурну частину професійної підготовки. Її завданням є оволодіння студентами основами філософії як науки, загальної духовної культури, перш за все, – культури мислення та свідомого формування системи відношень до світу, самого себе та свого місця у цьому світі. Результатом формування наукових основ світогляду студентів є особистісна мотиваційна установка на логічний і філософський аналіз розвитку та функціонування різних сфер життя суспільства, розуміння суспільних процесів і цінності людини в ньому. Предмет філософії як науки в навчальних закладах досліджувався низкою науковців (В. Андрущенко, О. Валуйський, В. Петрушенко, В. Шинкарук та ін.; методика викладання – Н. Андрейчук, М. Бойченко, Г. Коваль та ін.).

О. Руденко, аналізуючи місце філософії як навчальної дисципліни у вищій школі, наголошує: «...щоб бути хорошим, висококваліфікованим фахівцем, потрібно, по-перше, бачити місце своєї спеціальності в загальній структурі наукового знання та, по-друге, бачити місце науки в структурі суспільства. Крім того, хороши фахівець повинен також вміти керуватися у своїй професійній діяльності загальногромадянськими цінностями, бути здатним до того, що називається раціональним дискурсом. Жодне з цих завдань не можна вирішити без опори на філософію [5, с.42]». На думку науковця, філософія вводить студента (майбутнього високоосвіченого фахівця) в атмосферу світоглядного запитування. Отже, вивчення філософії має бути підпорядковане виробленню здатності розуміти світоглядні та методологічні питання, орієнтуватися в пошуку відповідей на них.

Г. Коваль [3] аналізує роль філософії як дисципліни у підготовці майбутніх соціальних працівників. Дослідниця підсумовує: «Від спеціаліста сьогодні вимагаються різноманітні знання не лише у певній галузі, а й у суміжних сферах, ґрунтовна загальна та фахова методологічна підготовка, вільне володіння методикою і практикою наукових та прикладних досліджень, зокрема міждисциплінарних, сучасним мовним і технічним інструментарієм [3, с.36]». За Г. Коваль, підготовка таких спеціалістів на рівні європейських вимог і професійних стандартів, передбачає впровадження в систему вищої професійної освіти широкого спектра нововведень, які сприяли б удосконаленню, модернізації та підвищенню якості освітньої роботи у ВНЗ.

Застосування інноваційного підходу у навчанні пропонує Л. Вороновська, розглядаючи специфіку викладання філософії в технічному ВНЗ. Вивчення означеної дисципліни формує у майбутніх фахівців уміння самостійно мислити, ставити і вирішувати завдання, що сприяє розвитку в нього творчого потенціалу як особистості та професіонала. Нам імпонує думка Л. Вороновської, що «фахівець будь-якого профілю повинен бути, як це не дивно звучить, до певної міри і філософом, і соціологом, і культурологом, мати підготовку із соціальної та інженерної психології, конфліктології, управління персоналом [1, с.59]». Проте дослідження міждисциплінарних зв'язків «Основи філософських знань» з дисциплінами «Українська мова», «Українська література» є сьогодні недостатнім.

Мета статті: проаналізувати та з'ясувати роль міждисциплінарних зв'язків дисципліни «Основи філософських знань» на основі вивчення української мови і української літератури в умовах коледжу. Методами наукового дослідження стали: аналіз, спостереження за навчально-виховним процесом в

умовах коледжу, усне опитування студентів, вивчення й узагальнення педагогічного досвіду.

Результати дослідження. У процесі дослідження теоретичних основ міждисциплінарних зв'язків нами з'ясовано, що чітке розмежування між поняттями «міжпредметні зв'язки» і «міждисциплінарні зв'язки» відсутнє, вони вживаються паралельно. Поняття «міжпредметні зв'язки» розглядається і як дидактична умова, і як дидактичний принцип, і як дидактичний засіб. Реалізація міждисциплінарних зв'язків може здійснюватися за різними варіантами: 1) «фрагментарні» – з елементами зв'язків, які використовуються для розкриття окремих питань теми заняття; 2) «вузлові», що включають їх як органічну складову частину всього змісту теми; 3) «синтезовані» – спеціально організовані, підсумкові, на яких концентруються знання студентів із метою розкриття загальних законів і принципів.

В основі нашої наукової розвідки стало вивчення міждисциплінарних зв'язків у процесі засвоєння окремих тем з філософії, з метою глибшого їх розуміння, систематизації та узагальнення знань, формування предметних й комунікативних умінь.

На наступному етапі дослідження нами з'ясовано програмові вимоги до викладання дисциплін «Основи філософських знань», «Українська мова», «Українська література» та застосування міждисциплінарних зв'язків. Викладання філософії у вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації, в коледжах економічного спрямування зокрема, має свою специфіку й не передбачає необхідних базових знань у студентів. За навчальними планами «Основи філософських знань» викладається як нормативна навчальна дисципліна, за структурою вона належить до дисциплін циклу соціально-гуманітарної підготовки. Реалізується її викладання через низку взаємопов'язаних дисциплін, як професійного спрямування так і загальноосвітньої підготовки, серед яких: українська мова, українська література, історія України, людина і світ, всесвітня історія та ін. На викладання дисципліни відводиться 5/4 год, за типом заняття структуровані на лекційні та семінарські.

Основною метою викладання курсу «Основи філософських знань» є надання студентам системи знань з філософії та релігії як світогляду людини, вивчення суб'єктно-об'єктних відносин між світом і людиною, розширення світогляду студентів. Основними завданнями, що мають бути вирішені у процесі викладання дисципліни, є формування у студентів філософського наукового світогляду, що має ґрунтуватися на загальному уявленні про світ, усвідомленні принципів буття, закономірностей розвитку природи і суспільства [4]. Навчальна програма дисципліни складається з двох розділів: розділ I «Специфіка та структура філософського знання», що включає 11 тем; розділ II «Релігієзнавство», який включає 5 тем.

Основною метою вивчення курсу дисципліни «Українська мова» є формування національно-свідомої, духовно багатой мовної особистості, яка володіє вміннями і навичками вільно, комунікативно виправдано користуватися засобами рідної мови в різних життєвих ситуаціях з обов'язковим дотриманням мовних норм та мовленнєвого етикету; вироблення вмінь за лексемами й граматичними формами пізнавати національне світосприймання, ментальність рідного народу. Основними завданнями вивчення дисципліни є: виховання свідомого прагнення до вивчення української мови; вироблення у студентів компетенцій комунікативно виправдано користуватися засобами мови в різних життєвих ситуаціях; формування духовного світу студентів, цілісних світоглядних уявлень, загальнолюдських ціннісних орієнтирів, прилучення через мову до духовних надбань українського народу і людства в цілому. Програма дисципліни «Українська мова» складається з 12 розділів, в основі яких важливе місце займає поняття «стилістика»: «Функціональна стилістика і культура мовлення», «Практична стилістика і культура мовлення. Стилійні засоби фонетики», «Стилійні засоби лексикології та фразеології», «Словотворчі засоби стилістики» тощо [7].

Програма з української літератури передбачає вивчення

літературних процесів XIX – початку XXI століття. Програмою визначено перелік письменників, творчість яких розглядається [6]. У процесі дослідження нами проведено усне опитування студентів коледжу щодо труднощів у засвоєнні основ філософських знань. В опитуванні задіяно 90 студентів. Респонденти зазначили, що вивчення означеної дисципліни дає можливість їм краще зрозуміти місце людини в суспільстві. Серед труднощів визначили недостатність умінь формулювати власне відношення до суспільних процесів. Це дало можливість застосувати у навчальному процесі міждисциплінарні зв'язки з визначеними нами навчальними предметами.

На заняттях з української мови звертається увага на те, що основними методологічними принципами стилістики є загальні філософські положення про мову як вид і результат суспільно усвідомленої діяльності людини. Ці положення зорієнтовані на те, що українська мова є породженням виробничої і духовної частин життя українського народу, несе в собі його історичну пам'ять і розвиває його ментальність. Тому наукові галузі про український етнос, його історію, мову, літературу, культуру, політику є підґрунтям наукової стилістики української мови. Філософське положення про зв'язок ідеального і матеріального проектується в мові на взаємовідношення змісту (семантики) одиниць матеріального рівня (морфем, словоформ, конструкцій). Без розуміння філософських понять означені теми засвоїти досить складно. На заняттях з філософії розкриваються такі важливі теми, як: «Людське усвідомлення об'єктивної і суб'єктивної реальності», «Типологія філософських систем», що мають взаємозв'язок з мовою.

Крім того, на заняттях з української мови добираються вправи та завдання (робота з текстом зокрема) українських письменників, мислителів, діяльність яких пов'язана з філософською наукою. Наприклад, у процесі вивчення розділу «Стилістичні засоби лексики та фразеології», тема «Слово і його лексичне значення. Лексико-стилістичні синоніми. Антоніми. Пароніми. Фразеологізми» студентам пропонується послухати уривок за твором Г. Сковороди «Зозуля та Дрізд» та виконати завдання:

1. Поясніть лексичне значення слів та словосполучень: «сила», «споріднена робота», «покликання»;
2. З'ясуйте зміст приказки «Добрій людині щодня свято».
3. Доберіть синонімічний вислів до речення: «Робота наша – джерело радості».

Працюючи над змістом тексту, пропонується зацентувати увагу на філософській діяльності Г. Сковороди. Однією з головних ідей філософії мислителя була так звана «сродна» праця, яку пов'язує із природною схильністю людини до певного виду діяльності, що відповідає її природі. Така діяльність є істинне життя, вона проста, легка, корисна й потрібна. Сам процес такої діяльності приносить більше задоволення, ніж її результат. Вона не виконується заради слави чи винагороди, вона впливає із самої природи людини.

Для професійної підготовки майбутніх фахівців ця формула праці є вкрай важливою, і міждисциплінарні зв'язки з філософією

дають можливість зрозуміти глибину поняття «професійна діяльність».

У процесі вивчення теми «Типологія філософських систем» (дисципліна «Основи філософських знань») викладачем розглядається ідея суспільного прогресу в творчості І. Франка, М. Драгоманова, Лесі Українки, М. Грушевського. На семінарському занятті студентам пропонується підготувати доповіді на теми:

1. Проблема звільнення людини та нації у творах мислителів Кирило-Мефодіївського братства.
2. Розробка антропологічного принципу та ідея суспільного прогресу у творчості І. Франка, Лесі Українки та інших. Безперечно, без міждисциплінарних зв'язків з українською літературою означену тему пояснити неможливо.

Натомість на занятті з української мови під час вивчення теми «Стилістика складних речень» студентам пропонується завдання:

1. Прочитайте монолог Мавки із твору «Лісова пісня» Лесі Українки:

О, не журися за тіло!

Ясним вогнем засвітилось воно

Чистим, палючим як добре вино,

Вільними іскрами вгору злетіло.

2. Знайдіть пунктуаційні помилки.

3. З'ясуйте, яку композиційну роль відіграє монолог Мавки?

4. Який філософський зміст вкладає у монолог Леся Українка?

Студенти формулюють висновок, що важливого значення для розвитку філософської думки має оригінальне світорозуміння видатної української поетеси Лесі Українки, зокрема поняття «людина і світ». Вона обстоювала гідність людської особистості, вважала необхідним розвивати духовні сили народу, вивчати духовні скарби людства, прагнути до волі й незалежності.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, міждисциплінарні зв'язки у процесі викладання дисципліни «Основи філософських знань» та української мови в умовах коледжу – це творчий процес постійного пошуку та вибору методів висвітлення філософського матеріалу. Соціально-філософський контекст у вивченні дисциплін дає змогу не тільки ознайомити студентів з основними ідеями творчого доробку мислителів, а й простежити, як саме ці ідеї вплинули на суспільство, що власне виводить філософію за рамки виключно філософії, виконати завдання, що дають змогу набути мовних умінь та навичок, навчитися формулювати власну думку, давати аналіз літературному твору, удосконалюючи комунікативну компетентність. Вивчення філософії у зв'язку з іншими дисциплінами сприяє накопиченню наукових знань світоглядного характеру, допомагає у професійній діяльності, формуючи розвиток загальної культури майбутнього спеціаліста.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у вивченні міждисциплінарних зв'язків «Основи філософських знань» у контексті інших дисциплін.

Список використаних джерел

1. Вороновська Л. Г. Роль філософії в підготовці фахівців спеціалізованої технічної освіти / Л. Г. Вороновська // Професійна освіта: методологія, теорія та технології. – № 2 – 2015. – С. 58-72.
2. Гладуш В. А. Педагогіка вищої школи: теорія, практика, історія. Навч. посіб. / В. А. Гладуш, Г. І. Лисенко – Д., 2014. – 416 с.
3. Коваль Г. В. Роль філософських дисциплін у підготовці майбутніх соціальних працівників. / Г. В. Коваль // Наукові праці. Філософія. Випуск 250. Том 262. – 2015. – С. 34-38.
4. Основи філософських знань. Навчальна програма для кооперативних технікумів і коледжів. Спеціальності: 5.050104 Фінанси, 5.050105 Банківська справа, 5.050107 Економіка підприємства, 5.050111 Бухгалтерський облік, 5.060101 Правознавство / Укл.: Таранік К. В. – К.: НМЦ «Укоопосвіта», 2003. – 32 с.
5. Руденко О. В. Філософія освіти або чи потрібна освіті філософія / О. В. Руденко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Філософія. Політологія. – № 1(119). – 2015. – С. 41-43.
6. Українська література. Навчальна програма для вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації, які здійснюють підготовку молодших спеціалістів на основі базової загальної середньої освіти / укл.: Т. М. Антонюк; Л. Б. Ковалевська; А. М. Кабаненко; М-во освіти і науки України, Інститут інноваційних технологій і змісту освіти. – К., 2013. – 39 с.

7. Українська мова: навчальна програма для вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації, які здійснюють підготовку молодших спеціалістів на основі базової загальної середньої освіти / укл. : Т. М. Антонюк; Л. Б. Ковалевська; А. М. Кабаненко ; М-во освіти і науки України, Інститут інноваційних технологій і змісту освіти. – К., 2013. – 23 с.

В статье рассматривается специфика преподавания дисциплины «Основы философских знаний» в колледже. Проанализированы цели, задачи изучения курса, содержание разделов и тем. Дана оценка важности междисциплинарных связей, имеющих место в процессе изучения философии. Исследована ее взаимосвязь с украинским языком и украинской литературой. Приведены примеры отдельных тем с указанных дисциплин, которые позволили показать реализацию междисциплинарных связей.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, междисциплинарные связи, основы философских знаний, украинский язык, украинская литература.

The article throws light upon the specificity of teaching the discipline «Foundations of philosophical knowledge» in college. The purpose, tasks of the studying course, content of sections and topics have been analyzed. The importance of interdisciplinary connections in the process of studying philosophy has been estimated. Relationship of Ukrainian language and Ukrainian literature have been investigated. Given separate topics from these disciplines that made it possible to show the implementation of interdisciplinary connections. Methods of research are: analysis, monitoring of educational process in the college environment, questioning of students, studying and generalization of pedagogical experience. The purpose of the article is to analyze the role of interdisciplinary connections of the discipline «Foundations of philosophical knowledge» based on the studying of the Ukrainian language and Ukrainian literature in the college environment. At the heart of scientific intelligence was the studying of interdisciplinary connections in the process of learning specific topics, better understanding, generalization and systematization of knowledge, formation of subject and communication skills. Interdisciplinary relationships forms the educational quality of students, as consistency, depth of knowledge, awareness, flexibility. The basis of professional competence in the college environment is the mastery of the integrative system of educational content in its entirety – orientation in related fields of activities, high culture of communication, understanding the processes that take place in society. Software requirements for teaching the courses «Fundamentals of philosophical knowledge», «Ukrainian language», «Ukrainian literature» and using of interdisciplinary connections have been clarified. Proposed separate topics of the basics of philosophy, Ukrainian language and Ukrainian literature for the realization of interdisciplinary connections. Authors have given examples of exercises and assignments on these subjects with the aim of deepening the understanding of literary, philosophical phenomena. Studying of philosophy in connection with other disciplines contributes to the accumulation of scientific knowledge in philosophical way, helps in professional activities, forms the development of general culture of future specialist.

Key words: professional training, interdisciplinary connections, foundations of philosophical knowledge, Ukrainian language, Ukrainian literature.